

Hiina / 汉语 Hanyu ~ 中文 Zhongwen

latinisatsioon: ÜRO latinisatsioon 1977 (*pinyin*)

Hiina keelt kirjutatakse hani kirjas (汉字 *Hanzi*) ehk logogrammidega, mille abil märgitakse sõnu ja silpe. Nimesid latiniseeritakse 1950. aastatest pärit süsteemi (拼音 *pinyin*) kohaselt. Hiina kirjamärkide häälduse leiab autoriteetsetest nüüdisaja hiina keele sõnaraamatutest, nt *Xinhua Zidian*.

Teisendused muudest süsteemidest

I. Ingliskeelsetes maades oli varem levinuim **Wade'i-Gilesi parandatud süsteem** (1892), mida saab teisendada *pinyin*'iks järgmise tabeli abil. (NB! Seda süsteemi on varem sageli kasutatud ka ilma apostroofideta, lihtsustatud kujul; niisugust süsteemi ei saa ühemõtteliselt *pinyin*'iks teisendada.)

WG ÜRO	ss = s	eh = e	o = o ^C , uo ^D , e ^E
<i>Silbialgused:</i>	sz = s	en = an	u = u, ou ^F
ch = zh, j ^A	t = d	ên = en	ũ = i
ch' = ch, q ^A	t' = t	êng = eng	ü = u, ü ^F
hs = x	ts = z	êrh = er	üan = uan
j = r	ts' = c	i = i, yi ^B	üeh = ue, üe ^F
k = g	tz = z	ieh = ie	uei = ui
k' = k	tz' = c	ien = ian	ün = un
p = b	<i>Silbilõpud:</i>	ih = i	ung = ong
p' = p	ê = e	iung = iong	

^A i (v.a lõpp *-ih*) ja ü ees.

^B Sõna alguses.

^C p, p', m, f, w, y järel.

^D t, t', n, l, ch, ch', j, ts, ts', s järel.

^E k, k', h järel ja silbi alguses.

^F n, l järel.

II. 1910. aastatel töötati Hiinas välja hiina keele häälduse märkimine oma kirjas, mida nimetati *Zhuyin Fuhao* (注音符號 'hääldussümbolid'), vahel ka *Guoyin Zimu* (国音字母 'üleriigilised hääldusmärgid'), rahvapäraselt aga nelja esimese märgi (ㄅ ㄆ ㄇ ㄉ) järgi **bopomofu** kirjaks. Seda kasutatakse veel tänapäeval Taiwanis.

ㄅ	b-	ㄏ	h-	ㄙ	s-	ㄣ	-(e)n
ㄆ	p-	ㄐ	j-	ㄚ	-a	ㄤ	-ang
ㄇ	m-	ㄑ	q-	ㄛ	-o	ㄥ	-(e)ng
ㄏ	f-	ㄒ	x-	ㄜ	-e	ㄨ	-er
ㄏ	d-	ㄗ	zh-	ㄝ	-e (ê)	ㄩ	-i
ㄏ	t-	ㄘ	ch-	ㄞ	-ai	ㄨ	-u
ㄏ	n-	ㄙ	sh-	ㄟ	-ei	ㄩ	-ü
ㄏ	l-	ㄨ	r-	ㄠ	-ao		
ㄏ	g-	ㄨ	z-	ㄡ	-ou		
ㄏ	k-	ㄨ	c-	ㄢ	-an		

Märkused

1. Silpe *ci, chi, si, shi, zi, zhi* märgitakse ilma silbilõpumärgita.
2. Toone märgitakse samade märkidega nagu *pinyin*'is, v.a 1. toon (ˊ), mis jääb märkimata. Kerget tooni märgitakse punktiga silbi ees.
3. Näiteid: ㄉㄨㄥˊ → *lóng*, ㄩㄢ˙ → *shānde*, ㄉㄧㄝˊ → *diē*, ㄣㄩˇ → *nǚ*, ㄍㄨˇ → *qiǎo*, ㄩㄤˊ → *yang*, ㄐㄨㄟˊ → *jue*, ㄍㄨㄢˊ ㄉㄨㄥˊ ㄉㄨㄥˊ → *quánlì*, ㄩˇ ㄩˇ ㄩˇ → *yǐzi*.

III. Vene keeles kasutatakse hiina nimede edasiandmiseks **Palladiuse transkriptsiooni**, mis enam-vähem lõpliku kuju omandas 1888. a.

<i>Silbialgused:</i>	цз	z, j ^A	оу	ou	энь	en	
б	b	ч	ch	у	u, wu*	эр	er
в	w	чж	zh	уа	ua	ю	iu, you*
г	g	ш	sh	уай	uai	юань	uan, yuan*
д	d	<i>Silbilõpud:</i>		уан	uang	юе ^F	üe, ue ^D , yue*
ж	r	а	a	уань	uan	юй	ü, u ^D , yu*
к	k	ай	ai	уй	ui	юн	iong, yong*
л	l	ан	ang	ун	ong	юнь	un, yun*
м	m	ань	an	унь	un	юэ	üe, ue ^D , yue*
н	n	ао	ao	уэй ^E	ui	я	ia, ya*
п	p	е	ie, ye*	ы	i ^C	ян	iang, yang*
с	s, x ^A	и	i, yi*	ын ^E	eng	янь	ian, yan*
т	t	ин	ing, ying*	ын ^E	en	яо	iao, yao*
ф	f	инь	in, yin*	э	e		
х	h	о	uo, o ^B	эй	ei		
ц	c, q ^A	ой ^E	ui	эн	eng		

* Omaette silbina, st ilma eelneva konsonandita.

^A e, и, ю, я ees.

^B б, в, м, п, ф järel ja eraldi silbina.

^C Silp ды → *dè*.

^D с (*x*), ц (*q*), цз (*j*) järel.

^E Mõnes silbis erandlik või traditsiooniline vaste, nt хой / хуэй → *hui*, мын → *meng*, мынь → *men*.

^F Vananenud transkriptsioon, tänapäeval юэ.

Märkus. Silbipiiri näitamiseks kasutatakse vahel kõvendusmärki, vrd фанань → *fanan*, фанъань → *fang'an*.

IV. 1950. aastatel katsetati Eestis ka hiina nimede **eesti kirjaviisis edasiandmist** ja vastavad juhised avaldati 1957. a. Vajaduse korral saab seda süsteemi kasutada hiina sõnade häälduspäraseks edasiandmiseks.

<i>Silbialgused:</i>	r = ž	you = ju	iong = jung
b = p	sh = š	<i>Silbilõpud:</i>	iu = jo(u)
c = tsh	t = th	ao = au	o = uo ^C
ch = tšh	w = v	e = õ, e ^A	ong = ung
d = t	x = s	i = i, õ ^B	ou = ou
g = k	y = j	ia = ja	u = u, ü ^D
j = ts	z = ts	ian = jen	ui = uei
k = kh	zh = tš	iang = jang	un = uen?
p = ph	<i>Terviksilbid:</i>	iao = jau	
q = tsh	wu = u	ie = je	

^A Ühendites *ei* ja *ie*.

^B *c, ch, r, s, sh, z, zh* järel.

^C *b, f, m, p* järel.

^D *j, q, x, y* järel.

Allikad

1. Klaus Kaden, *Die wichtigsten Transkriptionssysteme für die chinesische Sprache. Eine Einführung zum Selbststudium*. VEB Verlag Enzyklopädie, Leipzig 1975.
2. *Juhiseid hiina nimede kirjutamiseks eesti keeles*. – ENSV TA Toimetised, Üt. seeria 3-4/1957, lk 350-354.